

Kasj, kasjen, kasjken

Jan COPPENS

Aansluitend op onze bijdrage over de steegjesroute, hebben we het over het Geraardsbergs dialectwoord voor een steegje, kasjken, en enkele verwante woorden. Opnieuw blijkt de sterke invloed van het Picardisch op het Giesbaargs.

Een smal straatje of een steegje is in Geraardsbergen bekend als *e kasjken*. De herkomst van dat woord is op het eerste zicht onduidelijk. Toch weten we dat Geraardsbergse woordjes met *-asj-* klankwettig teruggaan op *-ets-*. Zo spreken we over *ne masjer* 'een metser', *slasjen* 'sletsen (pantoffels)', *plasj* 'plets (slag, kaal)', *plasjen* 'pletsen (applaudisseren)', enz. Het *kasjken* moet dus een 'ketsken' zijn, een verkleinwoord van *kasj* 'kets'. *Kets* is inderdaad terug te vinden in het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* (WNT). Volgens dit naslagwerk is het woord gewestelijk en betekent het 'loop, gang, draai en zwier'. Bovendien is 'kets' afgeleid van het werkwoord 'ketsen'. 'Kets' is eveneens terug te vinden in het *Algemeen Vlaamsch Idioticon* van Schuermans, die schrijft: "bijna als kaitisch uitgesproken, een voetweg, wegsken tusschen muren of hagen". Tenslotte schrijft Teirlinck in zijn *Zuid-Oost-Vlaandersch Idioticon* bij *ketske*: "Verkleinwoord van *kets* of *kaits* (dat men echter in die betekenis niet bezigt). Ik weet niet of het woord met *ketsen*, *lopen*, in verband staat, evenals *gankske* met gaan? Wegje tusschen twee hagen". Nu is het zo dat er in sommige dialecten sprake is van *gaske* of *gatske* met de betekenis 'smal en onrein straatje, steeg, smalle gang tussen twee gebouwen' (Schuermans). Het zijn verkleinwoorden van het gewestelijk woord *gas* 'straat', dat terug te vinden is in *Van Dale*. Dat woord is ontleend aan het Duitse *Gasse* 'straat'. Het verkleinwoord

daarvan is *Gässchen*. Volgens dr. Debrabandere staat het echter vast dat *kasjken* een verkleinwoord is van *kets*. Debrabandere is dialectoloog en naamkundige en tevens auteur van het *Oost-Vlaams en Zeeuws-Vlaams etymologisch woordenboek*. *Kets* is een deverbatief van het werkwoord *ketsen*, dat is een zelfstandig naamwoord dat afgeleid is van een werkwoord. Dat werkwoord, *kasjen* 'ketsen', bestaat ook in het Geraardsbergs en betekent 'door de straten lopen'. Dr. Frans van Coetsem vermeldt het in zijn *Dialect van Geraardsbergen*. Oorspronkelijk betekende het 'jagen' of 'drijven'. Vandaar het Geraardsbergs *opkasjen* 'ophitsen'. We ontleenden het woord aan het Picardisch *acher*, *achier* met de betekenis 'jagen' (in het Frans *chasser*). Ook *küsjen* 'kaatsen' is afkomstig van dat Picardische woord. Want 'jagen' is 'proberen te vangen', in dit geval probeert men de bal te vangen. Het woord gaat terug op het Volkslatijn *captiare*, een variant van het Latijn *captare* met de betekenis 'jagen op, proberen te verkrijgen'. Ook de Engelsen ontleenden dit Noordfranse woord als *to catch* 'vangen'.

Tenslotte is er nog het oude kinderspel met de naam *kasj*. Eigenlijk was het de naam van een houtje dat bij het spel werd gebruikt en vandaar het kinderspel zelf, aldus Van Coetsem. Teirlinck beschrijft dit 'ketsspel' in zijn *idioticon*: "Er zijn vier spelers, nl. de *ketsers* of *kaitsers*, twee tegen twee. Men maakt op afstand van

vier-vijf meters twee putjes in de grond, de *kets-* of *kaitsputten*. In elk putje houdt een der spelers (*kets-* of *kaitsla(g)ers*) eenen meterlangen stok, den *kets-* of *kaitsstok*. De twee andere spelers (*kets-* of *kaitswerpers*) werpen nu overhand met een decimeterlang stokje (den *kets* of *kaits*) naar den *kets-* of *kaitsputte*. Doch den bewaarder van dezen put tracht men den *kets-* of *kaitsstok* den toegeworpen *kets* weg te slaan; indien hij hierin gelukt, loopen de twee putwachters van den eenen put naar den anderen, terwijl zij één voor elke loopreis tellen. Zij verliezen de slagbeurt als een der tegenstrevers het stokje in een der putten kan werpen of, terwijl de putwachters loopen of tellen, het stokje in een der vrijgebleven putten kan steken. Er zijn echter nog andere speelphasen."

Toen we in de zomer van 2004 opnames deden voor de cd bij het boek *Geraardsbergen zijn taalgebruik en zijn taaleigen* van A. Schrever, hadden we een gesprek met Elisa de Galan (*1915). Mevrouw De Galan gaf een beschrijving van het spel tijdens haar jeugd in Geraardsbergen. De *kasj* was een stokje met 'puntekiesj' dat in een 'poeleken' werd geplaatst. Met een grotere stok moest men de *kasj* om het verst wegslaan. Ongetwijfeld zullen er nog varianten zijn van het spel. U kan reageren op onderstaand adres.

Jan Coppens
Karmelietenstraat 53
9500 geraardsbergen
jan@giesbaargs.be